

DOI 10.32782/city-development.2024.3-18

УДК 338.439

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ФАКТОРІВ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ТА ПІДХОДИ ЩОДО ОЦІНЮВАННЯ ЇХНЬОГО ВПЛИВУ

Аренович Богдан Мирославович

здобувач третього рівня вищої освіти

ПВНЗ «Європейський університет»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-9512-7411>

Анотація. У статті обґрунтовується, чим викликана потреба у визначенні впливу факторів на ефективність соціально-економічної діяльності підприємств харчової промисловості в умовах військового стану. Зазначається, що вона має вирішальне значення як з позиції забезпечення продовольчої безпеки країни, оскільки підприємства харчової промисловості разом із аграрними товаровиробниками відіграють ключову роль у забезпеченні населення продуктами харчування, так і з позиції провадження державної економічної та соціальної політики. Це дозволяє ухвалювати обґрунтовані рішення щодо підтримання бізнесу та розв'язання соціальних проблем, зокрема збереження підприємств, робочих місць, функціонування ринку, підтримки персоналу у випадках несення втрат чи виникнення загроз. Визначено фактори формування ефективності соціально-економічної діяльності підприємств харчової промисловості в теперішніх умовах: нестабільність політичної обстановки, інфляція, валютні коливання, зменшення реальних доходів та зміна структури витрат населення, зниження сукупного попиту, бюджетна, податкова, інвестиційна, цінова політики, порушення в логістиці, проблеми з постачанням енергетичних послуг, нестача та невідповідність кваліфікації кадрів вимогам виробництва продукції відповідної якості. Аргументовано, що здатність реагувати на негативний вплив цих факторів допоможе підприємствам адаптувати свої стратегії, оптимізувати витрати та забезпечити безперервність виробництва. Оцінювання впливу факторів на ефективність соціально-економічної діяльності підприємств може здійснюватись з використанням низки методів: застосування економетричних моделей, SWOT-аналізу та факторного аналізу, що дозволяє оцінити вплив різних факторів на продуктивність та фінансові результати діяльності; визначити внутрішні сильні та слабкі сторони підприємств, а також зовнішні можливості та загрози; ідентифікувати ключові фактори підвищення ефективності, корегуючи стратегії управління в умовах змін.

Ключові слова: фактори формування ефективності соціально-економічної діяльності, підприємства харчової промисловості, продовольча безпека країни.

Актуальність проблеми. В умовах військового стану підприємства харчової промисловості в Україні стикаються з безпрецедентними викликами, які значно впливають на їхню соціально-економічну діяльність. Обмеження в доступі до ресурсів, порушення логістичних ланцюгів, нестабільність фінансових ринків, міграція кваліфікованого персоналу, значні витрати діяльності, що вимагають пошуку шляхів їх мінімізації, є лише частиною факторів, що створюють додаткове навантаження на бізнес-сектор. Водночас саме підприємства харчової промисловості відіграють ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни, що потребує від них особливої стійкості та адаптивності до

невизначеності та суперечливості зовнішнього середовища функціонування.

У цих надзвичайно складних умовах дослідження впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на ефективність соціально-економічної діяльності підприємств набуває важливого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню ефективності соціально-економічної діяльності підприємств, факторів впливу на формування ефективності присвятили свої праці вітчизняні вчені Григораш О. В., Булигіна Д. О. [1], Кісіль М. І. [2], Ярославський А. О. [3], Пасека Д. В., Гринько Т. В. [4], Ковтуненко Ю. В., Бондаренко Л. І. [5], Кравченко В. О. [6], Назаренко І. [7], Пилипенко С. М. [8] та інші.

Проте, уточненню найбільш впливових факторів на результативну ознаку в умовах широкомасштабного вторгнення на територію України та ідентифікації методів оцінювання ефективності соціально-економічної діяльності підприємств харчової промисловості приділено ще недостатньо уваги, що потребує подальшої наукової розвідки.

Метою статті є аналіз ключових факторів, що впливають на ефективність соціально-економічної діяльності підприємств харчової промисловості в умовах військового стану, а також огляд методів оцінювання їхнього впливу.

Результати дослідження. Удосконалення законодавчого поля, державна фінансова підтримка в межах провадження державних цільових програм розвитку пріоритетних секторів економіки України, стабільність цін на енергоресурси, забезпечення безперервності постачання товарно-матеріальних цінностей та збереження виробничих потужностей в умовах високих ризиків чинять помітний тиск на стабільність і конкурентоспроможність підприємств, а також на ефективність соціально-економічної їх діяльності.

Потреба у визначенні впливу факторів на ефективність соціально-економічної діяльності підприємств харчової промисловості в умовах військового стану має вирішальне значення як з позиції забезпечення продовольчої безпеки країни, оскільки підприємства харчової промисловості разом із аграрними товаровиробниками відіграють ключову роль у забезпеченні населення продуктами харчування, так і з позиції провадження державної економічної та соціальної політики, що дозволяє ухвалювати обґрунтовані рішення щодо підтримання бізнесу та розв'язання соціальних проблем, зокрема збереження підприємств (інколи шляхом релокації), робочих місць та функціонування ринку, підтримки персоналу у випадках несення втрат чи виникнення загроз, запровадження психологічної роботи з персоналом, що дозволяє зберігати сприятливий мікроклімат та формувати подальшу мотивацію до праці.

У часи воєнних конфліктів важливо підтримувати стабільність постачання з метою уникнення дефіциту продуктів та недопущення соціальних криз. Аналіз впливу факторів дозволяє вчасно виявляти ризики та вживати заходів для їх мінімізації.

Факторами, що ускладнюють діяльність підприємств в умовах військових дій на території країни, є наступні: нестабільність політичної обстановки, інфляція, валютні коливання, зменшення реальних доходів та зміна структури витрат населення, зниження сукупного попиту, бюджетна, податкова, інвестиційна, цінова

політики, порушення в логістиці, проблеми з постачанням енергетичних послуг, нестача та невідповідність кваліфікації кадрів вимогам виробництва продукції відповідної якості тощо. Здатність реагувати на негативний вплив цих факторів допоможе підприємствам адаптувати свої стратегії, оптимізувати витрати та забезпечити безперервність виробництва.

Військовий стан супроводжується високим рівнем невизначеності та ризиків, тому визначення впливу різних факторів на ефективність соціально-економічної діяльності підприємств дозволяє ідентифікувати потенційні загрози та розробити стратегії для їх подолання, що може включати страхування ризиків, диверсифікацію постачань і зміну виробничих процесів.

Особливу увагу варто звернути на те, що в умовах війни підприємства повинні сконцентрувати зусилля на своїй соціальній відповідальності перед персоналом та суспільством, державою у цілому. Розуміння впливу факторів на їхню діяльність дозволяє краще реагувати на потреби суспільства, підтримувати локальні громади та забезпечувати стабільність на ринку праці.

Отже, визначення впливу факторів на ефективність соціально-економічної діяльності підприємств харчової промисловості в умовах військового стану є невід'ємною складовою стратегії адаптації до викликів, спричинених кризовими ситуаціями, що дозволяє не лише зберегти стабільність діяльності підприємств, а й забезпечити розвиток галузі в цілому, що є критично важливим для економічного добробуту країни (рис. 1).

Дослідження впливу факторів на ефективність соціально-економічної діяльності підприємств харчової промисловості в умовах військового стану повинно носити системний характер, але проводитись з позиції забезпечення продовольчої безпеки країни. Так, виявляючи внутрішні фактори впливу, варто зосередити увагу на фінансовому стані підприємств, погіршення якого є результатом зменшення обсягів продажу, зміни в доходах і витратах підприємств, а також доступності кредитних ресурсів, які впливають на фінансову стійкість підприємств харчової промисловості.

Крім того, порушення логістичних ланцюгів призвело до дефіциту сировини та збільшення витрат, що негативно позначилось на продуктивності та рентабельності підприємств харчової промисловості.

Міграція працівників через воєнні дії або зміни в умовах праці, в свою чергу, спричинили нестачу кваліфікованих кадрів, невиконання виробничої програми та зниження ефективності діяльності.

Рисунок 1 – Оцінювання впливу факторів на ефективність соціально-економічної діяльності підприємств харчової промисловості

Джерело: розробка автора

Розглядаючи зовнішні фактори впливу на ефективність соціально-економічної діяльності підприємств харчової промисловості в умовах військового стану, першочерговим є дослідження показників інфляції, коливання валютних курсів та зміни в попиті, які суттєво впливають на витрати та ціноутворення. Додатково аналізуються введення нових норм і вимог, пов'язаних із безпекою та якістю продукції, що також позначається на зростанні витрат виробництва та реалізації. Крім того, загострення конфліктів або зміни в політичному середовищі впливають на економічні пропорції та змінюють споживчі настрої населення.

Оцінювання впливу факторів на ефективність соціально-економічної діяльності підприємств може здійснюватись з використанням низки методів. Зокрема, застосування економетричних моделей, SWOT-аналізу та факторного аналізу може значно полегшити оцінку впливу різних факторів на ефективність підприємств харчової промисловості, особливо в умовах військового стану. Так, економетричні

моделі дозволяють кількісно оцінити вплив різних факторів на ефективність підприємств, враховуючи чисельні змінні, такі як: виробничі витрати (моделювання впливу змін у витратах на сировину, енергію та працю на загальну ефективність підприємства); динаміка продажів (оцінка впливу змін у попиті (внаслідок військового стану) на обсяги продажів); цінові фактори (аналіз залежності між цінами на продукцію та обсягами продажу, особливо в умовах нестабільності). Економетричні моделі можуть включати регресійний аналіз, моделі часових рядів або панельні дані для виявлення трендів і закономірностей.

SWOT-аналіз (сильні та слабкі сторони, можливості та загрози) допомагає провести якісну оцінку підприємства в контексті зовнішніх і внутрішніх факторів.

Факторний аналіз допомагає виявити ключові фактори, які впливають на ефективність підприємств, та оцінити їх значущість: визначення факторів (вибір та класифікація факторів, що можуть впливати на ефективність

(економічні, соціальні, технологічні); аналіз впливу (визначення того, які з факторів є найбільш критичними для ефективності підприємства в умовах військового стану, наприклад, доступність сировини, кадрові питання, технологічні можливості); кластерний аналіз (можливість групування підприємств за подібними характеристиками, що дозволяє виявити спільні проблеми та можливості).

Таким чином, використання економетричних моделей, SWOT-аналізу та факторного аналізу дозволяє системно підійти до оцінювання ефективності підприємств харчової промисловості в умовах військового стану та кількісно оцінити вплив різних факторів на продуктивність та фінансові результати діяльності; визначити внутрішні сильні та слабкі сторони підприємств,

а також зовнішні можливості та загрози; ідентифікувати ключові фактори підвищення ефективності, корегуючи стратегії управління в умовах змін.

Висновки. Отже, системний підхід до оцінювання впливу факторів на ефективність соціально-економічної діяльності підприємств харчової промисловості дозволяє підприємствам більш гнучко реагувати на виклики зовнішнього середовища та пристосуватися до нових умов, підвищуючи свою конкурентоспроможність та стабільність. Адаптація до нових реалій, впровадження інноваційних підходів у виробництво та ефективне управління ресурсами можуть допомогти підприємствам не лише вижити, а й успішно розвиватися в умовах кризи.

Бібліографічний список:

1. Григораш О.В., Булигіна Д.О. Фактори підвищення ефективності діяльності підприємств. *Приазовський економічний вісник*. 2018. Випуск 6(11). С. 154–158.
2. Кісіль М.І. Критерії і показники економічної ефективності малого і середнього бізнесу на селі. *Економіка АПК*. 2009. № 8. С. 59–64.
3. Ярославський А.О. Економічна ефективність діяльності підприємства: теоретичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Випуск 20, частина 3. С. 174–177.
4. Пасека Д.В., Гринько Т.В. Фактори підвищення ефективності діяльності підприємства. URL: http://confcontact.com/2014_04_25_ekonomika_i_menedgment/tom4/48_Paseka.htm
5. Ковтуненко Ю.В., Бондаренко Л.І. Соціально-економічний розвиток підприємства: аналіз факторів. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/12/119.pdf>
6. Кравченко В.О. Ефективність діяльності підприємства: зміст, види та родь у сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск 65. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4466>
7. Назаренко І. Економічний зміст ефективності діяльності підприємств. *Галицький економічний вісник*. 2022. № 3 (76). С. 15–22.
8. Пилипенко С.М. Теоретичні засади оцінки ефективності діяльності підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Випуск 10. С. 452–456.
9. Оводов Д.А., Бондаренко В.М. Стратегія розвитку підприємств в умовах війни. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2024. №1(63). URL: <http://visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/issue/view/17951>
10. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>
11. Оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-04/undp-ua-smb-2024.pdf>

References:

1. Hryhorash O.V., Bulygina D.O. (2018). Factors for increasing the efficiency of enterprises. *Pryazovsky Economic Bulletin*. Issue 6(11). P. 154–158.
2. Kisil M.I. (2009). Criteria and indicators of economic efficiency of small and medium-sized businesses in the countryside. *Economy of agro-industrial complex*. No. 8. P. 59–64.
3. Yaroslavsky A.O. (2018). Economic efficiency of enterprise activity: theoretical aspect. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*. Issue 20, part 3. P. 174–177.
4. Paseka D.V., Grynko T.V. Factors for increasing the efficiency of the enterprise. Available at: http://confcontact.com/2014_04_25_ekonomika_i_menedgment/tom4/48_Paseka.htm
5. Kovtunencko Yu.V., Bondarenko L.I. Socio-economic development of the enterprise: analysis of factors. Available at: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/12/119.pdf>
6. Kravchenko V.O. (2024). Effectiveness of enterprise activity: content, types and types in modern conditions. *Economy and society*. Issue 65. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4466>
7. Nazarenko I. (2022). The economic content of the efficiency of enterprises. *Galician Economic Herald*. No. 3 (76). P. 15–22.
8. Pylypenko S.M. (2016). Theoretical principles of evaluating the efficiency of the enterprise. *Global and National Problems of Economy*. Issue 10. P. 452–456.
9. Ovodov D.A., Bondarenko V.M. (2024). Strategy for the development of enterprises in the conditions of

war. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University*. No. 1(63). Available at: <http://visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/issue/view/17951>

10. Business in the conditions of war: who suffered the greatest losses and how businesses recover. Available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>

11. Assessment of the impact of the war on micro, small and medium enterprises in Ukraine. Available at: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-04/undp-ua-smb-2024.pdf>

IDENTIFICATION OF FACTORS FOR FORMING THE EFFICIENCY OF SOCIO-ECONOMIC ACTIVITIES OF FOOD INDUSTRY ENTERPRISES AND APPROACHES TO THE ASSESSMENT OF THEIR IMPACT

Bohdan Arenovych

Postgraduate Student

European University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-9512-7411>

Summary. The article substantiates what caused the need to determine the influence of factors on the effectiveness of the social and economic activity of food industry enterprises in the conditions of martial law. It is noted that it is of crucial importance both from the point of view of ensuring the country's food security, since food industry enterprises together with agricultural producers play a key role in providing the population with food products, and from the point of view of the implementation of state economic and social policy. This makes it possible to make informed decisions about maintaining business and solving social problems, including preserving enterprises, jobs, functioning of the market, and supporting personnel in cases of losses or threats. The factors of forming the effectiveness of social and economic activity of food industry enterprises in the current conditions have been determined: instability of the political situation, inflation, currency fluctuations, a decrease in real incomes and a change in the structure of population expenditures, a decrease in aggregate demand, budgetary, tax, investment, and price policies, disruptions in logistics, problems with the supply of energy services, a shortage and mismatch of personnel qualifications to the requirements of the production of products quality: It is argued that the ability to respond to the negative impact of these factors will help enterprises adapt their strategies, optimize costs and ensure continuity of production. Assessment of the influence of factors on the efficiency of social and economic activities of enterprises can be carried out using a number of methods: establishment of econometric models, SWOT analysis and factor analysis, which allows to assess the influence of various factors on productivity and financial results of activity; determine internal strengths and weaknesses of enterprises, as well as external opportunities and threats; to identify key factors of efficiency improvement, adjusting management strategies in conditions of change.

Keywords: factors of the formation of the efficiency of socio-economic activity, food industry enterprises, food security of the country.

Стаття надійшла до редакції 02.10.2024